

اثرات قاچاق کالا بر نا امنی اقتصادی و اجتماعی

(تاریخ دریافت ۱۳۹۸/۱۲/۰۲، تاریخ تصویب ۱۳۹۹/۰۶/۱۲)

جلیل توکلی

چکیده

متأسفانه بحث قاچاق کالا و ارزش تأثیرات مخرب سنگینی بر اقتصاد کشورها دارد و موجب گسترش فقر و بیکاری و سست شدن پایه‌های اقتصادی و ناامنی در عرصه اقتصاد جامعه می‌شود که بر اساس آمار و اطلاعات موجود به هر میزان که ارقام قاچاق سازمان یافته کالا در کشور افزایش و رشد داشته به همان نسبت شاخص فقر در جامعه نیز رو به افزایش است که در این رابطه عوارض و تبعات سنگینی و لطمه شدیدی به جامعه اقتصادی کشور وارد می‌گردد. عوارض ناشی از قاچاق که به طور کلی عبارتند از: عدم پرداخت حقوق و عوارض دولتی، برهم خوردن تعامل بازار رقابتی، سودآوری زیاد و فساد مالی و اخلاقی، مختل شدن تولید کشور بروز ارتشاء و فساد در نظام اداری، عدم مدیریت صحیح دولت بر امور اقتصادی و اجتماعی خطرپذیری رقابت تجاری سالم، تأثیر منفی بر کارکرد سیاستهای تجاری و اقتصادی و معضلات فرهنگی و بهداشتی، خود حاکی از آن است که برای رسیدن به یک سیاست جنایی مطلوب در مبارزه با قاچاق نیاز به جامع‌نگری و شناسایی و بررسی دقیق علل و عوامل موجد قاچاق کالا بوده که اگر به درستی شناسایی، ارزیابی و تحلیل نشود و برپایه آن سیاست تقنینی اعمال نگردد، چه بسا در امر مبارزه رودرو با عوامل قاچاق حتی با صرف هزینه‌های هنگفت موفقیتی بدست نیاید.

واژگان کلیدی: قاچاق، مجازات، ناامنی اقتصادی، ارز، کالای مجاز، جرایم اقتصادی



بخش اول: آثار اقتصادی قاچاق

بند اول: اخلال در سیاستهای اقتصادی دولت

مجموعه اقدامات دولت که برای دستیابی به اهداف اقتصادی مانند اشتغال، میزان درآمد دولت، تثبیت قیمتها، رونق بخشیدن به تولید داخلی انجام می‌دهد را سیاست اقتصادی دولت گویند. چون در قاچاق کالا برخلاف تجارت رسمی نوع کالا و میزان آن مشخص نیست همواره برنامه‌ریزیهای تولیدی و سیاستهای تجاری دولت با ریسک همراه است. قاچاق وارداتی مانع از کنترل بهینه دولت بر مجموع هزینه‌های وارداتی و اختصاصی ارز موجود به واردات کالا ضروری که نقش بیشتری در رونق اقتصادی دارد می‌شود. قاچاقچی منابع عمومی را نادیده می‌گیرد و همواره به منافع شخصی خود توجه دارد. پیامد دیگر قاچاق در اقتصاد، افزایش نرخ ارز در بازار آزاد به علت افزایش تقاضای آن جهت واردات غیرقانونی کالا است. بخش مهمی از توان ارزش ریال در برابر ارز در بازار غیررسمی وابسته به قاچاق است. بازرگانی غیرمجاز به پول رسمی کشور فشار آورده و اثرات تورمی به دنبال دارد.^۱ بنابراین برنامه‌های دولت در این زمینه مخدوش و فاقد نتیجه‌گیری مطلوب می‌گردد.

بند دوم: افزایش فقر

فقر و ناامنی‌های اجتماعی از دیرباز با شرایط اقتصادی رابطه مستقیمی داشته، مطالعه فساد و بزه‌کاری در فضای نامناسب اقتصادی همواره مورد علاقه محققین قرار گرفته و مشکلات اقتصادی و فقر حاصل از آن را عاملی مسئله‌ساز برای قربانیان و مسئولان کشور کرده است. در مطالعات جرم‌شناسی، فقر از شاخص‌های مهم بحران اقتصادی است که با گذشت زمان برای نظم اقتصادی و اجتماعی یک کشور خطرآفرین می‌باشد.^۲

۱. معاونت طرح و برنامه گمرک، بررسی پدیده قاچاق کالا و راهکارهایی برای مبارزه با آن، تهران، انتشارات گمرک، ح.

۱. ا. ۱۳۸۱، ص ۴۸

۲. نجفی ابرندآبادی، علی حسین، بزه‌کاری و شرایط اقتصادی، تهران، انتشارات قوه قضائیه، ۱۳۸۲، ص ۳۲۵



قاچاق کالا شرایط توزیع درآمدها و ثروتهای اجتماعی را به هم می‌ریزد. رسیدن طبقه قاچاقچی به ثروتهای هنگفت، روند فقیرتر شدن طبقات پایین جامعه را سرعت می‌بخشد؛ چرا که با افزایش تقاضای کاذب و فشارهای تورمی، سطح رفاه اجتماعی پایین آمده و فاصله طبقاتی زیاد می‌شود.

بند سوم: ایجاد اختلال و رکود در بخش تولید و کاهش فرصتهای شغلی

حقوق گمرکی و سود بازرگانی با هدف حمایت از تولیدات داخلی تعیین می‌شود و دولت با اعمال تعرفه بر ورود یک سری از کالاها اقدام به حمایت از تولید داخلی می‌کند که قاچاق در رسیدن به این هدف مشکل‌ساز می‌شود. بسیاری از تولیدکنندگان هم متضرر از امر قاچاق می‌گردند. ورودی کالای قاچاق یک میلیون فرصت شغلی را از بین برده است. تولید داخلی کشور امروزه تحت تأثیر ورود کالاهای پاکستانی و هندی و چینی قرار گرفته است.^۱ قاچاق کالا علاوه بر این، باعث منحرف شدن مسیر سرمایه‌گذاری نیز می‌شود. در واقع قاچاق کالا فرصت‌های سرمایه‌گذاری را برای ایجاد اشتغال مواد و مؤثر در رشد تولید ناخالص داخلی از بین می‌برد، چراکه قاچاق کالا در مدت زمان کوتاهی سودی را نصیب سرمایه‌گذاران می‌کند، که این میزان سود حاصل از این گونه سرمایه‌گذاری، با میزا سود حاصل از سرمایه‌گذاری در فعالیتهای مولد تفاوت چشمگیری خواهد داشت. بنابراین قاچاق کالا در مسیر سرمایه‌گذاری ایجاد انحراف کرده و رشد فعالیتهای اقتصادی را کندتر می‌کند.

بند چهارم: کاهش درآمد و عواید گمرکی دولت

دولت همواره از کالاها به هنگام ورود به کشور براساس نوع ضرورت و اهمیت آنها حق عوارض و گمرک دریافت می‌کند لیکن قاچاقچیان با توسل به شیوه‌های غیرقانونی، علاوه بر واردات کالاهای غیرضروری از پرداخت عوارض و حقوق گمرکی طفره رفته و از این طریق نیز به اقتصاد کشور ضربه وارد می‌کنند. بدین ترتیب نگرشی به معضل قاچاق از زوایای

۲. مقدم، اکبر، کالبدشکافی پدیده قاچاق کالا در کشور، پایان نامه کارشناسی ارشد علوم سیاسی، دانشکده امام محمد باقر



مختلف، بیانگر این حقیقت است که در این چرخه که تشکیل از واردکننده عمده، فروشنده و مصرف کننده است، تنها حلقه اولیه یعنی تولیدکنندگان خارجی و واردکنندگان بزرگ که تأمین کننده سرمایه و به اصطلاح گردانندگان این چرخه هستند گیرندگان اصلی این میدان بوده و مابقی یعنی مصرف کنندگان و افرادی که عوامل جزء این باند را تشکیل می‌دهند و در اکثر موارد با دریافت مبالغ ناچیز به این عمل تن درمی‌دهند از بازماندگان این چرخه باطل به شمار می‌آیند چرا که قاچاق موجب ورود ضربات و خسارات جبران ناپذیری به اقتصاد جامعه می‌گردد و این افراد نیز غیرمستقیم از این خسارات و ضربات متأثر گشته و متضرر می‌شوند.

بخش دوم: آثار فرهنگی، اجتماعی قاچاق

از آنجا که انسان موجودی است فرهنگی و هویت او فرهنگی را شکل می‌دهد و از آنجا که زندگی انسان یک زندگی اجتماعی است و فطرتاً به تشکیل جامعه می‌پردازد تا نیازهای متفاوتش را ارضاء نماید و با اصل تعاون در بقاء و تعاون در تعالی درصد برپایی زندگی سعادت‌مند می‌باشد بررسی آثار فرهنگی اجتماعی قاچاق امری حیاتی و ضروری است.

بند اول: قاچاق و تهاجم فرهنگی

یکی از مهمترین ابعاد منفی قاچاق، ورود کالاهای غیرمجاز و مغایر با اصول و ارزشهای حاکم بر جامعه است چرا که عاملان قاچاق صرفاً به سودآوری خود فکر می‌کنند و توجهی به سایر پارامترها از جمله مسائل فرهنگی و ارزشی ندارند. اصولاً به دلیل نبود کنترل بر روی کالاهای قاچاق، یکی از بهترین راهکارهای نفوذ به داخل کشور به جهت تهاجم فرهنگی مقوله قاچاق می‌باشد. اگرچه در کشور ما برای مقابله با از هم گسیختگی فرهنگی، حفظ وحدت ملی، پاسداری از ارزشهای اخلاقی و... در مبادی قانونی ورود و خروج کالاها، نظارت دقیقی بر روی ورود کالاها و محصولات فرهنگی اعمال می‌گردد اما در عین حال این محصولات از طریق مبادی غیررسمی و به صورت قاچاق وارد می‌شوند.^۱ از جمله محصولات

۱. حسن بهرامی و بهروز قاسمی، آسیب شناسی قاچاق کالا در ایران، تهران، انتشارات فارابی، چاپ اول، ۱۳۸۵، ص ۱۱۸.



فرهنگی که به صورت قاچاق وارد کشور می شود می توان به کتب و جراید، بروشورهای منحرف کننده، تصاویر مستهجن آلات و ادوات قمار و تجهیزات دریافت از ماهواره محصولات صوتی و تصویری و مجلات ضد اخلاقی نام برد. با وارد شدن این اقلام به دور از منظر مأمورین مجری قوانین، جوانان جامعه در معرفی تهدیدهای جدی فرهنگی، اخلاقی فرار می گیرند و الگوهای رفتاری و فکری خاصی را دشمن فرهنگی به آنان تلقین می نماید. اگر نگاهی تحقیقی به آمار جرایم و شیوه های انجام آنها در کشور بیندازیم درمی یابیم که بسیاری از بزهکاران در اثر اینگونه ابزارهای ضد فرهنگی گرفتار شده اند و اگر نگاهی به رفتارهای برخی از جوانان داشته باشیم نحوه آرایش مو، لباس، صحبت کردن و... را تحت تأثیر الگوهای مبتدل غربی مشاهده می کنیم که ریشه در توطئه فرهنگی دشمن و قاچاق ابزارهای تهاجم فرهنگی دارد.

بند دوم: افزایش ناهنجاریهای اجتماعی - فرهنگی

قاچاق زیرساخت های فکری و فرهنگی افراد را تحت تأثیر قرار می دهد و می تواند ارزشهای اخلاقی و مذهبی را دستخوش تعارض کند. زیرا نادیده گرفتن این ارزشها شرط اولیه ورود به صحنه قاچاق است. مثلاً اهمیت ندادن به مرز حلال و حرام در کسب درآمد و یا افزایش پدیده های ناهنجاری چون، جهل و تزویر در اسناد و کالاها، تردد غیرمجاز مرزی و تخلفات منفی از این قبیل است. اختلاط مردان و زنان قاچاقچی و حتی بیتوته آنها در کنار هم زمینه مناسبی را برای ارتکاب اعمال منافی عفت فراهم می کند. درگیری با نیروی انتظامی و مجروح و یا کشته شدن نیز از دیگر خطرات امر قاچاق می باشد.

بند سوم: آثار سوء بهداشتی

به دلیل غیرقابل کنترل بودن کالاهای وارداتی قاچاق و عدم امکان نظارت بهداشتی و انطباق با استانداردهای رسمی، سلامت مصرف کنندگان این کالاها در خطر است. متأسفانه محصولات غذایی، آرایشی، بهداشتی جزو کالاهایی است که، حد زیاد و به طور غیرقانونی وارد کشور می شوند و نبود استانداردهای مشخص برای این کالاها به خصوص کالاهای



بهداشتی و آرایشی موجب شده است این کالاها در سطح جامعه به طور گسترده خرید و فروش شوند. قاچاق داروهای گران قیمت و کمیاب و خارج از فهرست دارویی کشور برای جبران نیاز بیماران خاص که از بین مراکز نیز صلاحیت‌دار یا دلان دارو سردرمی آورد گاهی جان استفاده‌کنندگان را در معرض خطر قرار می‌دهد.^۱ یکی دیگر از محصولات که ورود قاچاق آن باعث ضایعات بهداشتی در جامعه شده است لوازم صوتی و تصویری به خصوص نمایشگرهای رایانه‌های غیر استاندارد می‌باشد.^۲

بخش سوم: انواع قاچاق

قاچاق به اعتبارات مختلف دسته‌بندی می‌شود قاچاق را می‌توان به قاچاق داخلی و خارجی تقسیم نمود. در این تقسیم بندی مبدأ و مقصد محموله قاچاق را در نظر گرفته و چنانچه این دو نقطه در یک کشور باشند قاچاق داخلی و در غیر این صورت قاچاق خارجی محسوب می‌شود. با لحاظ عوارض تعلق گرفته به کالا، قاچاق را می‌توان به قاچاق عوارض گمرکی و قاچاق عوارض بدوی تقسیم نمود صدور و ورود کالاهای مجاز بدون دادن عوارض گمرکی، و حمل و نقل کالا در داخل کشور بدون دادن عوارض بدوی قاچاق عوارض بدوی نامیده می‌شود. باتوجه به ممنوع بودن یا نبودن کالاهای قاچاق، این جرم قابل تقسیم به قاچاق کالاهای ممنوعه و قاچاق کالاهای مجاز یا مجاز مشروط می‌باشد. اینک شرح انواع قاچاق با ذکر مصادیق هر کدام و توضیح مختصر آنها می‌پردازیم.

بند اول: قاچاق ارز

همانطور که اشاره شد ارز در یک مفهوم پول نقد رایج کشورهای خارجی است و در مفهوم دیگر شامل کلیه وسایل پولی پرداختهای خارجی می‌باشد.^۳ پولهای معتبر در سطح بازارهای

۱. وطن پور، علیرضا، قاچاق کالا و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد اطلاعات

استراتژیک دانشگاه امام حسین (ع)، ۱۳۸۵، ص ۱۴۴

۲. محسن بهرامی، بهروز قاسمی، پیشین، ص ۱۲۲

۳. رفعتی، محمدرضا، ارز از چند نرخی تا تک نرخی انتشارات وزارت خارجه، چاپ دوم، مهرماه ۱۳۷۲، ص ۲.



جهانی را که معمولاً نوسانات کمتری از منظر ارزش دارند و ارزش جهانی گویند^۱ مانند مارک آلمان، دلار آمریکا، پوند انگلیس وین ژاپن. سؤال قابل طرح در این زمینه این است که کسانی که در خارج از کشور به کار اشتغال دارند و یا سرمایه‌گذاری نموده‌اند و ارزش خود را در همان کشور یا کشور دیگری به واسطه‌ها یا صرافان داده و معادل ریالی آنها را در ایران دریافت می‌کنند و اشخاصی که در ایران ریال پرداخت و با حواله در خارج ارز دریافت می‌نمایند آیا اینگونه اقدامات قاچاق ارز به حساب می‌آید یا خیر؟ اداره حقوقی دادگستری در نظریه شماره ۱۳۲۰-۷/۱۹۱ به این سؤال اینگونه پاسخ داده است: «اقدامات و عملیات کسانی که در خارج کشور ارزی داشته و یا به لحاظ اشتغال، سرمایه‌گذاری درآمدی کسب نموده و قسمتی از آن را در همان کشور یا کشور دیگر با توافق به اشخاص واکذار یا به حساب یعنی واریز می‌نمایند و معادل ریالی آن را در ایران و کلیه ایادی خود مبادله می‌کنند به لحاظ اینکه ریال یا ارز خارجی از کشور خارج یا به کشور وارد نمی‌گردد. جنبه جزائی نداشته و عاملین آن قائل تعقیب کیفری نیستند.

بند دوم: قاچاق کالای گمرکی و تجاری

سازمان گمرک ج. ا. ا. در امر مبارزه با قاچاق وظایف بسیار مهمی را به عهده دارد. لذا آشنایی مختصر با تاریخچه گمرک ضروری است. کلمه گمرک از نظر ریشه لاتین این لغت از واژه "Conercium" اخذ شده این لغت در زبانهای فرانسه و انگلیس به شکل "Commrce" به معنی تجارت و مبادله کالا رایج می‌باشد. واژه گمرک همانطور که گفته شد در ایران از زبان ترکی عثمانی اخذ شده است و این قدم واژه مزبور را پس از تسلط دولت عثمانی به شبه جزیره بالکان از یونانی‌ها گرفته‌اند. یونانی‌ها آن را به معنی حقوقی که از مال التجاره اخذ می‌شده بکار بردند. احتمالاً این عبارت برای اولین بار در قرارداد ۱۱۵۹ هـ ق که بین سلطان محمودخان اول نادرشاه افشار منعقد گردید و در بخش تجارت آن بکار گرفته شده

1. Hard currency

۱. بنایی، رضا، آشنایی با مقررات گمرکی و ترخیص کالا، انتشارات بازرگانی، چاپ چهارم، دی ماه ۱۳۷۷، ص ۲



به زبان فارسی راه پیدا کرده است این واژه دارای دو مفهوم می باشد. در مفهوم اول به عنوان حقوق گمرکی یا حقوقی که از مال التجاره اخذ می‌شود، در مفهوم دوم به سازمان یا یک تشکیلات اداری اطلاق می‌شود که مسئولیت اجرای مقررات ویژه ای را در ارتباط با ورود یا صدور کالا از جمله وصول حقوق گمرکی به عهده دارد. تهی بودن خزانه مملکت در دوران قاجاریه و استقراض از دول خارجی برای تأمین مخارج بی حساب درباره به خصوص سفرهای بی نتیجه سلاطین مزبور از یک سو و بی وثیقه بودن دیوان مذکور از سوی دیگر، دول خارجی را به این اندیشه واداشت که برای وصول حقوق دیوانی که خود نیز در قراردادهایشان تعیین و تحمیل کرده بودند گمرکات را تأسیس کنند تا با اجازه آن دولت وقت و از طریق جوهری که از بابت حقوق گمرکی کالاهای وارده اخذ می‌شد برای مطالبات خود محل تأمین داشته باشند به همین منظور در زمان صدارت علیخان امین‌الدوله صدراعظم مظفردالدین شاه در سال ۱۳۱۸ هـ ق مستشاران بلژیکی را به ایران دعوت و اقدام به تأسیس تشکیلات سازمان یافته «گمرک» به شکل اروپایی نمودند.^۱ در زمان مستشاران بلژیکی گمرک به صورت یک وزارتخانه اداره می‌شدند. پس از استقرار مشروطیت، عنوان وزارت از رئیس مستشاران بلژیکی جلب شد و اداره کل گمرک تحت نظارت وزارت دارائی قرار گرفت. بعد از اینکه تصدی گمرک به دولتمردان ایرانی سپرده شد تقریباً تا سال ۱۳۳۶ هـ ش همچنان شاخه‌ای از وزارت دارائی وقت بود و از آن پس به عنوان وزارت گمرکات و انحصارات درآمد و بعد از چهار سال در اواخر تیرماه ۱۳۴۰ شمسی به وزارت بازرگانی پیوست. بعد از اینکه وزارت بازرگانی، وزارت صنایع و معادن ادغام شد و تحت عنوان وزارت اقتصاد درآمد گمرک نیز در وزارت اقتصاد ادغام شد و شاخه‌ای از معاونت‌های این وزارتخانه شد. (۱۳۴۱ شمسی)^۲ در سال ۱۳۵۳ با انحلال وزارت اقتصادی و تقسیم مجدد این وزارتخانه به وزارت بازرگانی و صنایع و معادن و ادغام بخشی از آن در وزارت دارائی و تغییر عنوان وزارتخانه اخیر به وزارت امور اقتصادی و دارائی گمرک نیز در وزارت امور اقتصادی و دارائی ادغام و تاکنون نیز چنانچه می‌بینیم به این

۲. همان منبع، ص ۵

۱. همان منبع، ص ۶



وضع باقی مانده است. گمرک سازمانی است و وقتی که مسئول اجرای قانون گمرک و وصول حقوق و عوارض ورودی و صدوری و همچنین مسئول اجرای سایر قوانین و مقررات مربوطه از جمله واردات ترانزیت و صادرات کالا می‌باشد. ماده ۲۵ واژه‌نامه بین‌المللی گمرک (شورای همکاری گمرکی) مستفاد از ماده ۲ قانون مقررات صادرات و واردات مصوب ۱۳۷۲/۷/۴ کالاها به سه نوع تقسیم‌بندی می‌شوند:

۱- کالای مجاز: کالاهایی است که می‌توان بدون قید و شرط گمرکی نسبت به ترخیص آنها اقدام کرد.

۲- کالای مجاز مشروط: کالایی است که ورود یا صدور آن مقید به انجام تشریفات باشد.

۳- کالای ممنوع: کالاهای ممنوع نیز به دو دسته تقسیم می‌شوند.

۳-۱) کالاهایی که در قانون ممنوع شده‌اند مانند مواد مخدر و غیره...

۳-۲) کالاهایی که از طرف هیئت دولت براساس اقتضای زمان و مشکلات اقتصادی ورود یا خروج آنها از کشور برای مدت کوتاهی ممنوع اعلام می‌شود مانند ممنوعیت صادرات پياز یا سیب‌زمینی در بعضی از فصل‌ها و زمانها. عبور این سه نوع کالا از مرزها بدون پرداخت عوارض و حقوق گمرکی، قاچاق گمرکی محسوب می‌شود و در واقع مسیر ورود و خروج کالا است که به قاچاق شکل می‌دهد.

بند سوم: قاچاق سلاح و مهمات

به طور کلی واردات اسلحه جنگی و شکاری از هر قبیل، باروت، چاشنی، فشنگ، گلوله، و سایر مهمات جنگی، دینامیت و مواد محترقه و منفجره ممنوع است مگر با موافقت وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح ج. ا. ا. در این مورد. اسلحه و مهمات و تجهیزات جنگی وسایط نقلیه صرفاً نظامی، لوازم مخابراتی و مواصلاتی، تجهیزات نظامی و انتظامی، موارد اولیه ساخت مهمات، ماشین‌آلات و لوازم مربوط که برای نیروهای نظامی و انتظامی از بودجه دولت خریداری و به کشور وارد شده یا می‌شود از اخذ مجوز ورود ترخیص، پرداخت حقوق



گمرکی، سود بازرگانی و کلیه عوارض و هزینه‌ها (به استثناء تخلیه، بارگیری، باربری و انبارداری) و همچنین کالاهایی که به نظر نمایندگان وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح ج. ا. و امور اقتصادی و دارایی نباید بازدید شود از ارزیابی بازرسی در زمان جنگ معاف می‌باشند.^۱ مقصود از قاچاق اسلحه وارد کردن به مملکت یا صادر کردن از آن یا خرید و فروش یا حمل و نقل و یا مخفی کردن، نگهداشتن آن است در داخل مملکت است. اسلحه و مهمات جنگی و شکاری و انواع مواد محترقه و منفجره و مواد اولیه آنها که غیرقابل ترخیص، تشخیص داده شود با دریافت وسیله به وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح ج. ا. ا. تسلیم می‌شود و به قیمت روز ارزیابی و وجه آن به حساب خزانه واریز می‌گردد.^۳ خزانه‌داری موظف است که ۳۰٪ وجه مذکور را بابت حق الکشف پرسنل و ۲۰٪ آن را برای سازمان کاشف پرداخت نماید.^۴ یافته‌های انتظامی نشان می‌دهد بخش اعظم قاچاق سلاح و مهمات از کشور عراق به استانهای غربی و جنوبی و به ویژه استان خوزستان صورت می‌گیرد و بخش دیگر کالاهای قاچاق از کشور پاکستان، افغانستان به استانهای سیستان و بلوچستان و خراسان وارد می‌شود. عمده این نوع کالاها (سلاح و مهمات) به وسیله باندهای قاچاق مواد مخدر و یا اشرار خریدار و مورد استفاده قرار می‌گیرند. معمولاً گروهکهای ضد انقلاب در قاچاق این نوع کالا فعالیت دارند. قاچاق سلاح و مهمات در درجه اول امنیت هر استان و سپس در افزایش یا کاهش قاچاق مواد مخدر آن ناحیه نقش مؤثری دارد و مبارزه با آن حائز اهمیت است. لذا کسانی که نسبت به قاچاق اسلحه و مهمات مبادرت می‌ورزند و یا به صورت مسلحانه قاچاق نمایند قانونگذار مجازاتهای سنگینی پیش‌بینی کرده است که اهم آن بدین شرح است:

۲. قانون اصلاح بعضی از مواد قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب ۱۳۵۴/۱/۱۲

۳. ماده ۴۵ ق. م. ق. مصوبه ۲۹ اسفند، ۱۳۵۴

۴. ماده ۱۵ آیین نامه ق. ج. و ف کالای متروکه مصوب ۱۳۷۳

۵. ماده ۱۹ ق. م. ق. مصوب ۱۳۱۲ و اصلاحیه بعدی آن مصوب ۱۳۶۲



(۱) وارد یا خارج کردن اسلحه و مهمات جنگی و مواد منفجره و محترقه و فشنگ و تفنگ شکاری ممنوع است که با اجازه دولت و چنانچه یک یا چند نفر بدون اجازه، یکی از اشیاء مذکور را وارد یا خارج کنند حسب مورد به مجازاتهای زیر محکوم می‌شوند.

الف) هرگاه مرتکب یا مرتکبین یک لاقل یک نفر از آنها مسلح باشد در مقابل قوای دولتی مقاومت مسلحانه نمایند به اعدام و اگر مقاومت نمایند به حبس از سه تا پانزده سال.

ب) هرگاه مرتکبین با مرتکب هیچ یک مسلح نباشند در مورد اسلحه و مهمات جنگی و مواد منفجره به حبس از سه تا ده سال و در مورد تفنگ و فشنگ شکاری و مواد محترقه به حبس عادی از سه ماه تا سه سال

(۲) هرگاه یک یا چند نفر جنس یا نقودی را که صدور یا ورود آن ممنوع یا در انحصار دولت یا موکول به اجازه دولت است مسلحانه قاچاق کنند در صورتی که مرتکب یا مرتکبین که لاقل یک نفر از آنها مسلح باشد در مقابل قوای دولتی مسلحانه مقاومت نمایند به حبس دائم یا اعدام و امر مقاومت نمایند به حبس از سه ماه تا ده سال محکوم می‌شوند.^۱

بند چهارم: قاچاق آثار ملی و عتیقه‌جات

آثار ملی آثار و اماکنی هستند که تا اختتام دوره سلسله زندیه (سال ۱۲۰۹ هـ ق) در ایران ساخته شده‌اند این آثار تحت حفاظت و نظارت دولت می‌باشند^۲ اشیاء عتیقه‌اشیایی هستند که قدمت آنها یکصد سال یا بیشتر از آن باشد^۳

و اما صدور موقت اموال فرهنگی که در فهرست آثار ملی به ثبت رسیده باشد یا در شمار آثار ملی شناخته شود موکول به تصویب هیئت وزیران خواهد بود. عوامل و عناصر وابسته به شبکه‌های خارجی همگام با سیاستهای بین‌المللی شیوه تجارت آثار ملی و اموال فرهنگی و

۱. ماده ۱ قانون تشدید مجازات قاچاق اسلحه و مهمات و قاچاقچیان مصلح مصوب ۱۳۷۶

۱. ماده ۱ قانون راجع به حفظ آثار ملی مصوب ۱۳۰۹/۸/۱۲

۲. بند سوم ماده واحده مراجع به جلوگیری از حفاری غیرمجاز به قمار بدست آوردن اشیاء عتیقه



تخریب افکار و اعتقادات مذهبی مردم را طبق برنامه‌های از پیش طراحی شده خود قرار داده‌اند. هم اکنون نیز در داخل کشور اموال فرهنگی زیادی خارج از نظارت سازمان میراث فرهنگی کشور در اختیار ارگانها و مجموعه داران می‌باشد که حجم این اموال در مقایسه با موزه‌های کشور از رقم قابل توجهی برخوردار است صرف نظر از مالکیت و نحوه تحصیل این اموال وظیفه قانونی سازمان میراث فرهنگی جلوگیری از خروج این آثار از کشور می‌باشد و در صورت ورود هرگونه خسارتهای احتمالی در مقابل نسل‌های آینده مشمول خواهد بود. نظر بر ضرورت حفظ ذخائر مربوط به میراث‌های فرهنگی و اسلامی و لزوم حفظ و حراست این میراث‌ها از نقطه نظر جامعه‌شناسی و تحقیقات علمی و فرهنگی و تاریخی و لزوم جلوگیری از غارت و صدور این ذخایر ارزنده به خارج از کشور که طبق مقررات مملکتی و بین‌المللی منع شده، موارد مشروحه زیر در کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات و مجازاتهای بازدارنده) فصل نهم مصوب ۷۵/۳/۲ و اصلاحات مصوب ۱۳۹۲/۲/۱ بدین شرح لحاظ شده است.

۱) هرکسی اشیاء و لوازم و همچنین مصالح و قطعات آثار فرهنگی، تاریخی را از موزه‌ها و نمایشگاه‌ها، اماکن تاریخی و مذهبی و سایر اماکن که تحت حفاظت یا نظارت دولت است سرقت کند یا با علم به مسروقه بودن اشیای مذکور را بخرد یا پنهان کند در صورتی که مشمول مجازات حد سرقت نگردد علاوه بر استرداد آن به حبس از یک تا پنج سال محکوم می‌شود.

۲) هرگونه اقدام به خارج کردن، اموال تاریخی - فرهنگی از کشور هرچند به خارج کردن آن نینجامد قاچاق محسوب و مرتکب علاوه بر استرداد اموال به حبس از یک تا سه سال و پرداخت جریمه معادل دو برابر قیمت اموال موضوع قاچاق محکوم می‌گردد. تشخیص ماهیت تاریخی و فرهنگی به عهده سازمان میراث فرهنگی کشور می‌باشد.

۳) هرگونه حفاری و کاوش به قصد به دست آوردن اموال تاریخی - فرهنگی ممنوع بوده و مرتکب به حبس از ۶ ماه تا سه سال و ضبط اشیاء مکشوفه به نفع سازمان میراث فرهنگی و



آلات و ادوات حفاری به نفع دولت محکوم می‌شود. چنانچه حفاری در اماکن و محوطه‌های تاریخی در فهرست آثار ملی به ثبت رسیده است یا در بقاع متبرکه و اماکن مذهبی صورت گیرد علاوه بر ضبط اشیاء مکشوفه و آلات و ادوات حفاری مرتکب به حداکثر مجازات مقرر محکوم می‌شود. خرید و فروش اموال تاریخی - فرهنگی حاصله از حفاری غیرمجاز ممنوع است و خریدار و فروشنده علاوه بر ضبط اموال فرهنگی مذکور به حبس از ۶ ماه تا سه سال محکوم می‌شوند هرگاه فروش اموال مذکور تحت هر عنوان از عناوین بطور مستقیم یا غیرمستقیم به اتباع خارجی صورت گیرد مرتکب به حداکثر مجازات مقرر محکوم می‌شود.^۱

نتیجه‌گیری

وظیفه اصلی سیاست کیفری در هر کشوری را می‌توان کنترل و مهار پدیده بزهکاری در محدوده‌های قابل تحمل ذکر کرد، بدیهی است سیاست جنایی تنها در قالب و چارچوب حقوق کیفری و آیین دادرسی کیفری یا جرم‌شناسی نمی‌گنجد بلکه در یک طرح کلی و سیاست اجتماعی یک کشور معین قرار می‌گیرد. هرچند در سیاست جنایی ایران در قبال قاچاق کالا و ارز غالباً آشفتگی و پراکندگی مفراطی مشاهده می‌شود، به طوری که نمی‌توانیم به طور دقیق یک سیاست جهت‌دار و یا خط مشی ثابتی را در سیاست جنایی ایران ترسیم نمود و انجام و منطق آن را دقیقاً روشن ساخت ولی با بررسی متون قانونی به نتایج زیر می‌توان دست یافت:

(۱) مقام تقنینی سیاست جنایی در قوانین جزایی ما با دیدگاهی یک جانبه گرایانه و بخشی‌نگری و به جای ریشه‌یابی برای رفع علت‌ها صرفاً به مبارزه با معلول پرداخته و به جای پرداختن به جنبه‌های پیشگیرانه معضل قاچاق سعی کرده از طریق برخورد با موارد و مصادیق آن از طریق تشدید مجازات و سرکوب مرتکبین قاچاق درصدد حذف پدیده قاچاق برآید لذا با همین نگرش و به منظور سرعت بخشیدن به مراحل رسیدگی و تعیین تکلیف پرونده‌های مربوط به قاچاق کالا و با هدف تراکم زایی، از دادگاه‌های دادگستری و همچنین پیشگیری از قاچاق کالا از طریق ارباب عمومی با پیش‌بینی ضمانت اجرای کیفری و آیین دادرسی

^۱ حق پناهف جعفر، مطالعات کاربردی، قاچاق مواد مخدر و تأثیر آن بر امنیت ملی ج.ا.ا. شماره ۲، سال ۱۳۷۷



صریح و استثنایی با تجدیدنظر اساسی در سازماندهی امر مبارزه با قاچاق کالا، صلاحیت انحصاری دستگاه عدالت کیفری در رسیدگی به پرونده‌های قاچاق کالا را به نفع نظام اداری مورد تحدید و تطبیق قرار داده و اولویت مبارزه با اینگونه جرائم را به مقامات اداری مسئول داده است به طوریکه در پاره‌ای از موارد این صلاحیت به طور مقارن بار نظام قضایی به نظام اداری تفویض شده است در همین راستا لایحه قاچاق کالاوارز نقش مقام قضایی را پررنگ تر کرده و گام مثبتی را برداشته است.

(۲) قوانین و موضوعات در خصوص قاچاق کالا و ارز دارای نکات مبهم و پیچیدگی بسیاری است که بالطبع چنین امری موجب تشتت و تنوع برداشتها و تفسیرهای قضایی از سوی مقامات مسئول سیاست جنایی اعم از مقامات اداری و قضایی و نهایتاً سردرگمی مردم را به دنبال داشته است که لایحه جدید تا حدودی توانسته این مشکلات را مرتفع نماید.

(۳) واقعیت این است که رشد غیرقابل کنترل جرائم قاچاق کالا در کشور نظام اقتصادی جامعه اسلامی ایران را مورد تهدید جدی خود قرار داده و علی‌رغم ۲۲ بار اصلاح و بازنگری در قوانین مربوط به قاچاق کالا این قوانین نتوانسته است باین پدیده و قاچاقچیان کالا به مقابله بپردازد و تنها نظام کیفری نمی‌تواند از این پدیده جلوگیری و آن را مهار نماید و نیاز به همکاری معاضدت کلیه عوامل ذیربط اعم از دولت، مردم، صاحبان نظران، حقوق‌دانان، پژوهشگران و... می‌باشد.

(۴) در مرحله قضایی صلاحیتی برای شعب سازمان تعزیرات حکومتی پیش بینی شده است که به جهت اداری بودن این مرجع و اینکه رؤسای این سازمان فاقد پایه قضایی می‌باشد از نظر اصول حقوقی دارای اشکال بوده که این امر در لایحه قاچاق مرتفع شده و شعب تعزیرات فقط به قاچاق کالاهای غیرممنوعه (مجاز) رسیدگی می‌نمایند و رسیدگی به پرونده‌های قاچاق کالاهای ممنوعه و قاچاق سازمان یافته و حرفه‌ای به دادگاه انقلاب واگذار شده است.



پیشنهادات محقق

در رابطه با قانون جدید التصویب قاچاق کالا و ارز ایرادات و ابهاماتی وجود دارد که این ایرادات به شرح زیر می‌باشند و در این راستا پیشنهاد می‌گردد ایرادات ذیل در بحث قانون گذاری رفع گردند:

۱. در مواد یک و دو قانون مزبور به تعریف کالای قاچاق و ارز و ذکر مصادیق آن اشاره نشده و در پایان سایر مصادیق کالای قاچاق و ارز را به موجب قوانین دیگر دانسته که به نظر می‌رسد مواد مزبور به طور صحیح و بدون ابهام قاچاق و ارز و مصادیق آن را مشخص نکرده است و ارجاع به قوانین دیگر از آنجا که در ماده ۷۷ قانون مزبور سایر قوانین مغایر را کان لم یکن کرده به ابهامات موجود افزوده است.

۲. در ماده ۱۸ این قانون به مجازات مرتکب کالای قاچاق و ارز اشاره شده است که به نظر می‌رسد مجازات مزبور با توجه به اهمیت جرم قاچاق و تاثیر فراوان آن بر اقتصاد کشور در حد انتظار بازدارنده نباشد.

۳. در ماده ۲۰ قانون مزبور به ضبط وسیله نقلیه حامل کالای قاچاق اشاره نموده است که ضبط را منوط به نوع وسیله نقلیه و ارزش کالای قاچاق دانسته است که این امر باعث سوء استفاده قاچاقچیان از این امر شده و حمل آن به صورت کمتر از حد مقرون به صورت مکرر می‌باشد که معمولاً در صورت دستگیری تا دو بار و به جهت عدم ضبط خودرو اقدام به فروش و تعویض آن می‌نماید.

۴. در ماده ۲۳ این قانون به موضوع جعل اسناد گمرکی و استفاده از آن اشاره شده است که به نظر می‌رسد با توجه به اینکه در قانون مجازات اسلامی به ذکر تعریف انواع جعل و مصادیق آن و مصادیق قانونی آن اشاره شده است، بحث جرم جعل اسناد گمرکی و مجازات آن به طور جداگانه در اینجا خالی از اشکال نباشد.



۵. در ماده ۵۳ این قانون به مرکز دوگانه (الف: سازمان جمع آوری و فروش اموال تملیکی ب: ستاد اجرایی فرمان حضرت امام جهت تحویل کالای قاچاق و ارزش اشاره شده که اموالی که مالک آن شناسایی و دستگیر شده تحویل سازمان جمع آوری و فروش اموال تملیکی می گردد و اموالی که مالک آن شناسایی نشده و مجهول المکان یا متواری است تحویل ستاد اجرایی فرمان حضرت امام می گردد و از آنجا که هر دو کالا قاچاق محسوب می شوند لذا موازی کاری دو سازمان مزبور که هر دو هدف و رسالت واحدی به عهده دارند خالی از اشکال نیست.





منابع و مآخذ

الف) کتاب‌ها

۱. آشوری، محمد، جایگزینی زندان یا مجازات‌های بینابینی، تهران، انتشارات گل، چاپ چهارم، ۱۳۹۵
۲. آقازاده، علیرضا، قاچاق کالا، انتشارات اندیشه، تهران، چاپ سوم، ۱۳۹۳
۳. آقازاده، علیرضا، مجموعه کامل قوانین و مقررات قاچاق کالا و ارز، انتشارات اندیشه، چاپ چهارم، ۱۳۹۵
۴. برادل، ژان، تاریخ اندیشه‌های کیفری، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۹۴
۵. بهرامی، محسن و قاسمی، بهروز، آسیب شناسی قاچاق کالا و ارز در ایران، تهران، انتشارات فارابی، چاپ سوم، ۱۳۹۴
۶. جرایم قاچاق کالا و ارز از دیدگاه علوم جنایی و حقوق کیفری، معاونت آموزشی قوه قضائیه، انتشارات مجد، چاپ چهارم ۱۳۹۴
۷. راوندی، مرتضی، تاریخ اجتماعی ایران، تهران، انتشارات امیرکبیر، جلد اول، چاپ چهارم ۱۳۹۰
۸. رحمدل، منصور، قاچاق کالا و ارز از دیدگاه حقوق کیفری ایران با استناد مصوبه سال ۱۳۸۴ مجمع تشخیص مصلحت نظام، تهران، انتشارات پژوهش‌های حقوقی، ۱۳۸۵.
۹. رفعتی، محمدرضا، ارز از چند نرخی تا تک نرخی، انتشارات وزارت امور خارجه، چاپ دهم، ۱۳۹۲
۱۰. سبزه‌ای، بهرام، ماهیت حقوقی جرم قاچاق کالا در قوانین موضوعه ایران، تهران، انتشارات سروش الوند، سال ۱۳۸۳.
۱۱. شادنیا، هوشنگ، قاچاق کالا، انتشارات فرماندهی و ستاد نیروی انتظامی، ۱۳۹۲



۱۲. ضیایی، منوچهر، مجموعه قوانین پولی و بانکی و سایر قوانین مربوطه از سال ۱۲۸۵ تا ۱۳۷۰.
۱۳. فوکو، میشل، مراقبت و تنبیه تولد زنان، ترجمه نیکو سرخوش، تهران، انتشارات سمت، چاپ چهارم، ۱۳۸۸.
۱۴. فیروز جایی، مختار، قاچاق مال و ارز تهران، انتشارات نشر قانون، چاپ اول، ۱۳۸۴.
۱۵. فیروز جایی، مختار، بررسی عوامل مؤثر بر قاچاق در ایران، تهران، انتشارات مؤسسه تحقیقاتی تدابیر اقتصاد، ۱۳۸۸
۱۶. فیروز جایی، مختار، قاچاق کالا و ارز، تهران، انتشارات آزاده، چاپ دوم، اسفند، ۱۳۸۹.
۱۷. گلدوزیان، ایرج، بایسته‌های حقوق جزای عمومی، تهران، چاپ بیستم ۱۳۹۴
۱۸. نجفی، ابرندآبادی، علی حسین، بزهکاری و شرایط اقتصادی، تهران، انتشارات قوه قضاییه، چاپ دهم ۱۳۹۴

ب) پایان نامه‌ها - مقالات - مجله‌ها

۱. اجتهادی - سید عبدالمجید، سیر تاریخی تقنینی قاچاق کالا و ارز، مجله ترجمان خبر، پژوهشکده سازمان تعزیرات، زمستان ۱۳۷۹، شماره یک.
۲. اجتهادی، عبدالمجید، بررسی جرائم و مجازاتهای قاچاق کالا و ارز و شیوه رسیدگی به آن در حقوق کیفری ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، ۱۳۸۴.
۳. بدیعی، بهاره، پیشگیری اختصاصی از جرم با تأکید بر جرایم اقتصادی (جرم قاچاق کالا و ارز) دانشگاه آزاد، زمستان ۱۳۸۸.
۴. گمرک از ابتدای تاریخ، مجله صنعت حمل و نقل، شماره ۳۹، ص ۱۰، آذر ۱۳۸۸.
۵. وطن پور، علیرضا، قاچاق کالا و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد اطلاعات استراتژیک دانشگاه امام حسین (ع)، ۱۳۸۵.